

ชื่อหนังสือพิมพ์ เชียงใหม่นิวส์	วันที่ 8 ก.พ. 2550	ปีที่ 16	ฉบับที่ 5686	หน้า 5
---	------------------------------	--------------------	------------------------	------------------

คุ่มเจ้าบุรีรัตน์:

คุ่มกลางเวียงเชียงใหม่

๖
นับ

ตั้งแต่ปี พ.ศ.2383 เมื่อเชียงใหม่เริ่มมีการติดต่อทางด้านป่าไม้กับชาติตะวันตก ซึ่งขณะนั้นได้มีการขยายอาณานิคมเข้าสู่ภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ กระทั่งปี พ.ศ.2416 เชียงใหม่ได้มีการทำสนธิสัญญาการค้าไม้กับชาติตะวันตกมีบริษัทค้าไม้เข้ามาตั้งกิจการอยู่ในเชียงใหม่อันได้แก่ บริษัทบริติชบอร์เนียว จำกัดและบริษัทบอมเบย์เบอร์มา จำกัด ในช่วงเวลานั้นตรงกับสมัยของพระเจ้าอินทวิชยานนท์ เจ้าหลวงเชียงใหม่ องค์ที่ 7 โดยมีเจ้าน้อยมหาอินทร์เป็นเจ้าบุรีรัตน์ซึ่งมีอาวุโสและบรรดาศักดิ์รอมมาจากเจ้าหลวงเชียงใหม่และเจ้าอุปราช เป็นผู้ดูแลการทำไม้ในขณะนั้น การทำสัมปทานป่าไม้ของบริษัทต่างชาติในสมัยนั้นมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและสถานะทางเศรษฐกิจของเจ้านายเชียงใหม่ เพราะในการทำไม้ของบริษัทต่างชาติเหล่านั้นจะต้องมีการขอความสะดวกจากเจ้านายเชียงใหม่ก่อน

ความสำคัญของเจ้าบุรีรัตน์ เจ้าน้อยมหาอินทร์ ราชบุตรคนที่สองของเจ้าอุปราชพิมพิสาร เป็นบุคคลสำคัญในปลายสมัยของพระเจ้ากาวิโรสุริยวงศ์ เจ้าหลวงเชียงใหม่ องค์ที่ 6 (พ.ศ.2399-2413) ต่อถึงต้นสมัยของพระเจ้าอินทวิชยานนท์ เจ้าหลวงเชียงใหม่ องค์ที่ 7 (พ.ศ.2416-2440) เจ้าน้อยมหาอินทร์ได้

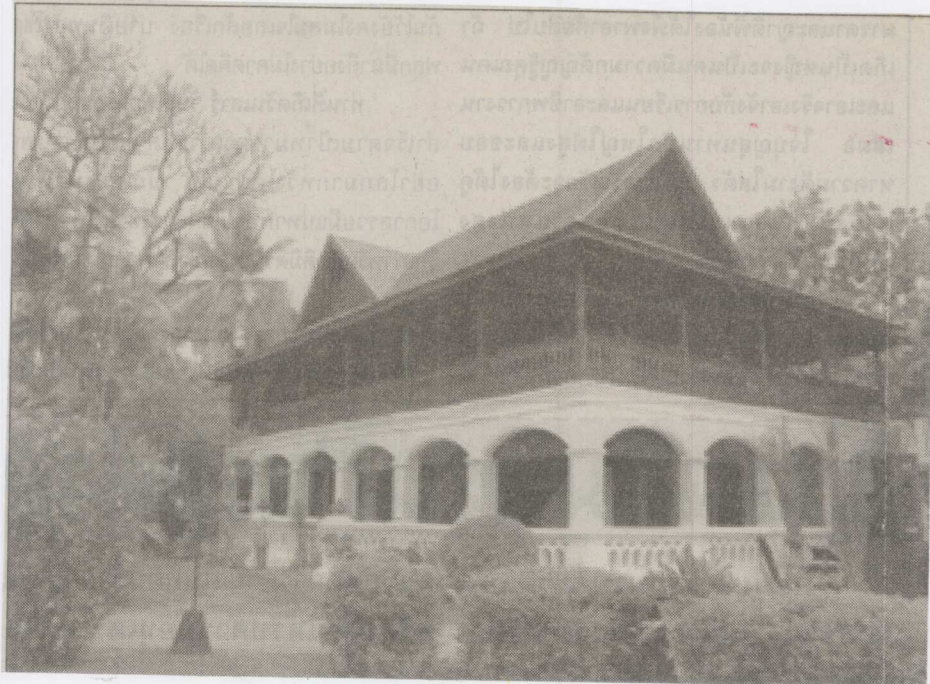
เคยออกทัพจับศึกกับพวกยางแดงและเงี้ยวหลายครั้งหลายหนและท่านยังเป็นผู้วางแผนปราบพญาผาบ (พระยาปราบสงคราม) หลักฐานสำคัญที่กล่าวถึงบทบาทของเจ้าบุรีรัตน์ ในสมัยของพระเจ้ากาวิโรสุริยวงศ์ คือในปีพ.ศ.2412 ซึ่งครั้งนั้นพระเจ้ากาวิโรสุริยวงศ์ได้ลงไปเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ กรุงเทพฯ ได้มอบหมายให้เจ้าน้อยมหาอินทร์และเจ้านุญทวงศ์อยู่รักษาเชียงใหม่ ในระหว่างนั้นได้เกิดเหตุการณ์ไม่สงบเจ้าฟ้าโกหลั่นเมืองหมอกใหม่ได้ยกทัพมารุกรานเมืองปายซึ่งเป็นเมืองขึ้นของเชียงใหม่ เจ้าน้อยมหาอินทร์และเจ้านุญทวงศ์จึงได้แก้ปัญหาโดยการแจ้งขอราชการขอความช่วยเหลือไปยังเจ้านครลำพูนและลำปางให้ช่วยยกทัพมาสมทบกับทัพของเชียงใหม่ หลังจากนั้นอีกไม่นานเจ้าน้อยมหาอินทร์ก็ถึงแก่กรรมลง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าอยู่หัวจึงทรงแต่งตั้งเจ้าราชภาคนัย เจ้าน้อยแก้วมุงเมืองขึ้นเป็นเจ้าบุรีรัตน์แทน

ที่ประทับหรือคุ่มหลวง ของเจ้าบุรีรัตน์ เจ้าน้อยมหาอินทร์ อยู่บริเวณสี่แยกกลางเวียง สาเหตุที่ตั้งอยู่ในบริเวณกลางเวียงก็เนื่องจากในอดีตการตั้งคุ่มหลวงของเจ้าครองนครเชียงใหม่ในยุคแรกส่วนใหญ่จะ

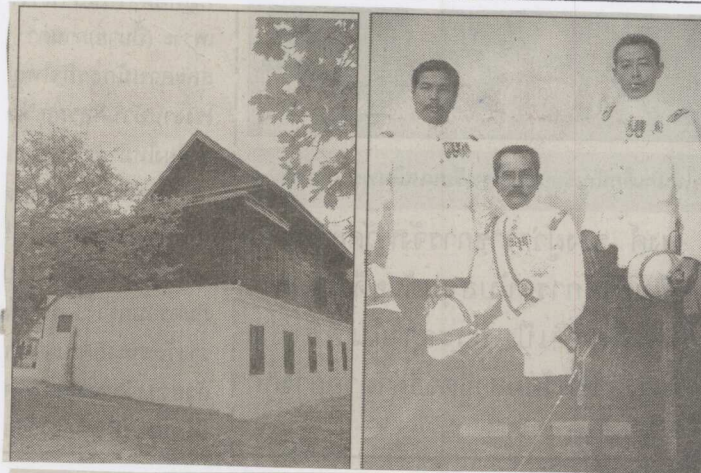
ชื่อหนังสือพิมพ์	วันที่	ปีที่	ฉบับที่	หน้า
เชียงใหม่นิวส์	8 ก.พ. 2550	16	5686	5

การตั้งคຸ່ມหลวงในยุคแรกขงเมืองเชียงใหม่ จะ
อยู่ในบริเวณที่เรียกว่า “ข่วงหลวง” อันเป็นชัยภูมิที่
เป็นมงคลตามทักษาเมือง ซึ่งอยู่ทิศเหนือหรือด้านบน
ของเมือง ได้แก่ आयเมือง เดชเมืองและศรีเมือง ซึ่ง
ตามประเพณีนิยมนั้นบริเวณดังกล่าวจะอยู่ตั้งแต่ใน
แนวถนนพระปกเกล้าตอนบนจนถึงวัดสะดือเมือง

ชื่อหนังสือพิมพ์ เชียงใหม่นิวส์	วันที่ 8 ธ.พ. 2550	ปีที่ 16	ฉบับที่ 5686	หน้า 5
---	------------------------------	--------------------	------------------------	------------------

อยู่ตำแหน่งพิเศษเฉพาะคืออยู่ในเขตกำแพงเมืองด้านใน มีระยะห่างจากเขตกำแพงเมืองประมาณด้านละ 400 เมตร ซึ่งเป็นระยะที่ปลอดภัยจากอาวุธที่จะสร้างความเสียหายให้กับสถาปัตยกรรมคุ้มและผู้ที่อยู่อาศัยในยามสงคราม ส่วนคุ้มเจ้าครองนครในยุคต่อมาจึงมีการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งไปตั้งอยู่นอกกำแพงเมืองด้านตะวันออกใกล้กับแม่น้ำปิง ซึ่งสะดวกแก่การสัญจรไปมาและสามารถควบคุมดูแลการปกครองได้ดี

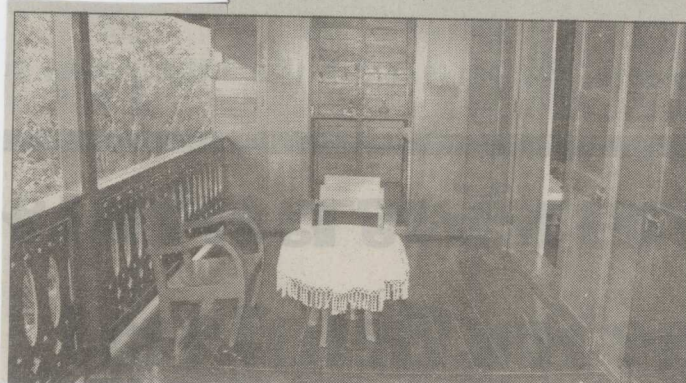
การตั้งคุ้มหลวงในยุคแรกของเมืองเชียงใหม่ จะอยู่ในบริเวณที่เรียกว่า “ช่วงหลวง” อันเป็นชัยภูมิที่เป็นมงคลตามทักขศาสตร์เมือง ซึ่งอยู่ทิศเหนือหรือด้านบนของเมือง ได้แก่ อายุเมือง เดชเมืองและศรีเมือง ซึ่งตามประเพณีนิยมนั้น บริเวณดังกล่าวจะอยู่ตั้งแต่ในแนวถนนพระปกเกล้าตอนบนจนถึงวัดสะดือเมือง

ส่วนบริเวณตอนบนของถนนราชดำเนินจะเป็นที่ตั้งของเวียงแก้วหอคำของเจ้าหลวงเชียงใหม่ องค์ที่ 1, 2, 5, 6, 7, 8 และคุ้มเจ้าชั้นรองต่างๆ เมื่อบริเวณช่วงหลวงมีความคับแคบลงเจ้านายฝ่ายเหนือจึงได้ย้ายไปสร้างคุ้มในบริเวณกลางเวียงหรือห่างจากคุ้มหลวงลงมาด้านใต้ บริเวณตั้งแต่ประตูท่าแพด้านในมาจนถึงสี่แยกกลางเวียงติดกับถนนพระปกเกล้าจนถึงวัดพระสิงห์ ซึ่งเป็นเขตที่ปลอดภัย ได้แก่ คุ้มเจ้าหลวงเชียงใหม่ องค์ที่ 3, 4 และคุ้มเจ้าชั้นรองต่างๆ รวมถึงคุ้มบุรีรัตน์ เจ้าน้อยมหาอินทร์

ชื่อหนังสือพิมพ์	วันที่	ปีที่	ฉบับที่	หน้า
เชียงใหม่นิวส์	8 ก.พ. 2550	16	5686	5

คุ้มเจ้าบุรีรัตน์ (มหาอินทร์) เป็นอาคาร
ครึ่งปูนครึ่งไม้แบบผสม สูงสองชั้นมีบันไดอยู่
นอกบ้าน ชั้นล่างเสาก่ออิฐหนาก่อเป็นรูปโค้งฉาบปูน
เรียบมีระเบียงโดยรอบ เป็นรูปแบบผสมระหว่าง
เรือนมโนลากับสถาปัตยกรรมแบบโคโลเนียล ซึ่งเป็น
รูปแบบที่แพร่หลายในประเทศอาณานิคม ส่วนชั้น
บนเป็นไม้ระเบียงโดยรอบเช่นกัน หลังคาจั่วและ
หลังคาปั้นหยาคลุมระเบียงโดยรอบ เป็นแบบอย่าง
ของสถาปัตยกรรมมหาอำนาจอังกฤษในเชียงใหม่ยุค
แรก สันนิษฐานว่าบริษัทป่าไม้ของชาวอังกฤษเป็นผู้
เข้ามาก่อสร้างให้เจ้าบุรีรัตน์เมื่อประมาณปี พ.ศ.2432

- 2436 คุ้มเจ้าบุรีรัตน์ มีความสำคัญทางด้าน
ประวัติศาสตร์ ด้านสถาปัตยกรรมและด้านสภาพ
แวดล้อมต่อเมืองเชียงใหม่คือ เจ้าบุรีรัตน์เป็น
ตำแหน่งสำคัญทางการปกครองอันดับสามรองจาก
เจ้าหลวงเชียงใหม่และเจ้าอุปราช ดังนั้นลักษณะแล
รูปแบบของอาคารจึงเป็น อาคารเก่าแก่มากที่สุด
แห่งหนึ่งมีอายุประมาณ 110 ปี

ภายหลังเจ้าน้อยมหาอินทร์ถึงแก่กรรม
เจ้าน้อยชมชื่น ณ เชียงใหม่ (ต่อมาเป็นเจ้าราชภา
ไนยและเจ้าราชวงศ์) บุตรชายเจ้าน้อยมหาอินทร์ ได้
เป็นผู้ครอบครองอาคาร ระหว่างปี พ.ศ.2437- 2460
ต่อมานางบัวผัน นิกรพันธ์ (ทิพยมณฑล) ได้ขอซื้อ
จากเจ้าบุษบา ณ เชียงใหม่ (ภริยาเจ้าน้อยชมชื่น ณ
เชียงใหม่) ในราคา 5,000 บาทและได้เชิญพระ
นายกคณานุการ (เมือง ทิพยมณฑล) บิดามาทำน
อยู่ที่คุ้มเจ้าบุรีรัตน์ หรือที่เรียกว่า “บ้านกลางเวียง”
ดังนั้นในระยะหลังบ้านกลางเวียงจึงเป็นที่พักอาศัย
ของบุตรและญาติของพระนายกคณานุการ ตั้งแต่ปี
พ.ศ.2470 เป็นต้นมา

ปี พ.ศ.2529 เมื่อนางบัวผัน ทิพยมณฑล
ถึงแก่กรรม นางพรรณจิตร (กิตติบุตร) เจริญกุล บุตรี
ของนายจรัสและนางบุทอง ทิพยมณฑลได้อาศัยอยู่
จนถึงปีพ.ศ.2544 นางสาวเรียงพันธ์ ทิพยมณฑล
จึงได้มอบอาคารคุ้มเจ้าบุรีรัตน์ เจ้าน้อยมหาอินทร์
ให้กับทางมหาวิทยาลัยเชียงใหม่เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่
บรรพบุรุษตระกูลทิพยมณฑลและกิตติบุตร

เอกสารประกอบ

วิทยุर्थ เหลียวรุ่งเรือง “คุ้มเจ้าครองนคร
เชียงใหม่และคุ้มเจ้าบุรีรัตน์ (มหาอินทร์)” คณะ
สถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,2544

จักรพงษ์ คำบุญเรือง

jakpong@chiangmainews.co.th